

- <<http://dx.doi.org/10.46925//rdluz>>. [8 January 2025].
8. Sorokina, O 2024, 'Vplyv ShI na transformatsiiu zhyttia suchasnoi liudyny (The impact of AI on the transformation of modern human life)', *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*, ed. V. Voronkova, Zaporizhzhia : Publishing house "Helvetica", № 21 (98), pp. 110–115. Dostupno : <<https://doi.org/10.32782/hst-2024-21-98-13>>. [8 Sichen 2025].
  9. Spivakovsky, S, Kochubey, O, Shebanina, O, Sokhatska, O, Yaroshenko, I & Nych, T 2021, 'The Impact of Digital Transformation on the Economic Security of Ukraine', *Studies of Applied Economics*, № 3, 9 (5), Special Issue: Innovation in the Economy and Society of the Digital Age. Available from : <<https://doi.org/10.25115/eea.v39i5.5040>>. [8 January 2025].
  10. Tyshchenko, D 2023, 'Tsyfrova transformatsiia yak draiver rozvytku ekonomiky (Digital transformation as a driver of economic development)', *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, № 4 (04), c. 38-45. Dostupno : <<https://doi.org/10.32782/dees.4-7>>. [8 Sichen 2025].

Прорецензовано / Reviewed

20.01.2025

Рекомендовано до друку / Recommended for publication

31.01.2025

DOI 10.33930/ed.2019.5007.52(1-2)-4

УДК 141.7:364 -322

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС

Д. Б. Свириденко

Анотація.

Актуальність теми дослідження. Волонтерство є важливим соціальним явищем, особливо в умовах сучасних викликів в Україні. Воно стало ключовим елементом суспільної мобілізації, проте його філософські аспекти досліджені недостатньо. Необхідний глибший аналіз волонтерства як форми соціальної активності, що ґрунтується на моральних цінностях, альтруїзмі та відповідальності.

Постановка проблеми. З початком війни в Україні волонтерський рух значно розширився, демонструючи самоорганізацію, мотивацію та інноваційність. Водночас його філософські засади, зокрема зв'язок із свободою вибору, моральним обов'язком і сенсом життя, залишаються недостатньо вивченими. Потребує дослідження і його вплив на особистість та громадянську свідомість, що зумовлює необхідність комплексного аналізу цього явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті проаналізовано праці українських науковців, що досліджують різні аспекти соціальної активності. М. Уйсімбаєва розкриває її сутність і значення для суспільного розвитку. С. Чернета розглядає це поняття з філософського, психологічного, соціологічного та педагогічного поглядів, визначаючи спільні підходи до його розуміння. Н. Ковтун аналізує співвідношення понять "активність", "соціальна активність" і "діяльність". А. Котелевець уточнює сутність соціальної активності та досліджує її розвиток у студентів через волонтерську діяльність. В. Болотова, Н. Ляшенко та Т. Байдак характеризують волонтерство як форму соціальної активності.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні філософського змісту волонтерства як форми соціальної активності особистості.

Виклад основного матеріалу. Волонтерство в Україні набуло значного розвитку, особливо в умовах сучасних викликів. Його досліджують у межах соціальної філософії, соціології, психології та педагогіки. У статті розглянуто філософський зміст волонтерства як прояву соціальної активності.

Соціальна активність трактується як якість особистості або як діяльність, що виникає у взаємодії з суспільством. Вона охоплює такі прояви, як волонтерство, громадські рухи, політичну участь. На думку дослідників, соціальна активність сприяє розвитку особистості, формуванню громадянської свідомості та гармонізації суспільних відносин.

Волонтерство – це не лише допомога іншим, а й засіб самореалізації, що базується на моральних цінностях, альтруїзмі та відповідальності. Воно має глибокий філософський зміст, пов'язаний із поняттями свободи вибору та сенсу життя.

Українське волонтерство вирізняється масштабністю, швидкістю мобілізації, різноманітністю напрямків та децентралізацією. Воно стало важливим інструментом соціальної інтеграції, об'єднуючи людей навколо спільних цілей.

Висновки. Таким чином, волонтерство як форма соціальної активності має глибокий філософський зміст. Воно є не лише способом допомоги іншим, а й шляхом до самопізнання, побудови гармонійних відносин із суспільством і пошуку сенсу життя. Через цю діяльність людина реалізує себе як моральну істоту, утверджуючи цінності добра, свободи та відповідальності. Волонтерство підкреслює, що сенс життя розкривається через служіння іншим і творення добра, яке залишає слід у світі.

Ключові слова: соціальна активність, якість особистості, соціальна діяльність, волонтерство, мотивація, соціалізація волонтерів, соціальна інтеграція.

VOLUNTEERING AS A FORM OF SOCIAL ACTIVITY OF THE PERSON: PHILOSOPHICAL DISCUSSION

Denys Svyrydenko

Abstract.

Urgency of the research. Volunteering is an important social phenomenon, especially in the context of modern challenges in Ukraine. It has become a key element of social mobilization, but its philosophical aspects have not been sufficiently studied. A deeper analysis of volunteering as a social activity based on moral values, altruism, and responsibility is needed.

Target setting. Since the beginning of the war in Ukraine, the volunteer movement has expanded significantly, demonstrating self-organization, motivation, and innovation. At the same time, its philosophical foundations remain insufficiently studied, particularly the connection with freedom of choice, moral duty, and the meaning of life. Its impact on personality and civic consciousness also requires research, which necessitates a comprehensive analysis of this phenomenon.

Actual scientific researches and issues analysis. The article analyzes the works of Ukrainian scientists who study various aspects of social activity. M. Uysimbaeva reveals its essence and significance for social development. S. Cherneta considers this concept from philosophical, psychological, sociological, and pedagogical points of view, identifying common approaches to its understanding. N. Kovtun analyzes the relationship between the concepts of “activity”, “social activity” and “activity”. A. Kotelevets clarifies the essence of social activity and explores its development in students through volunteering. V. Bolotova, N. Lyashenko, and T. Baydak characterize volunteering as a form of social activity.

The research objective. The purpose of the study is to determine the philosophical essence of volunteering as a form of social activity of an individual.

The statement of basic materials. Volunteering in Ukraine has developed significantly, especially in the face of modern challenges. It is studied within the framework of social philosophy, sociology, psychology, and pedagogy. The article examines the philosophical content of volunteering as a manifestation of social activity.

Social activity is interpreted as a quality of personality or an activity that arises in social interaction. It includes manifestations such as volunteering, public movements, and political participation. According to researchers, social activity contributes to the development of personality, the formation of civic consciousness, and the harmonization of social relations.

Volunteering is helping others and is a means of self-realization based on moral values, altruism, and responsibility. It has a deep philosophical content associated with the concepts of freedom of choice and the meaning of life.

Ukrainian volunteering is distinguished by its scale, speed of mobilization, diversity of directions, and decentralization. It has become an important tool for social integration, uniting people around common goals.

Conclusions. Thus, volunteering as a form of social activity has a deep philosophical meaning. It is a way to help others and a path to self-knowledge, building harmonious relations with society, and finding the meaning of life. Through this activity, a person realizes himself as a moral being, affirming the values of goodness, freedom, and responsibility. Volunteering emphasizes that the meaning of life is revealed through serving others and creating good that leaves a mark in the world.

Key words: social activity, personality characteristics, social activity, volunteering, motivation, socialization of volunteers, social integration.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Волонтерський рух в Україні став одним із ключових аспектів суспільного життя. З початком повномасштабної війни РФ в Україні збільшується кількість волонтерських організацій та індивідуальних волонтерів, спостерігається підвищення результативності їх діяльності. Феномен волонтерства досліджується вченими різних напрямків, зокрема соціологами, психологами, культурологами, політологами та педагогами. Кожна з цих дисциплін аналізує волонтерство через призму своїх підходів, досліджуючи його мотиваційні аспекти, культурні традиції, роль у формуванні громадянського суспільства. Водночас, на сьогодні для повного розкриття цього явища в усій його багатогранності недостатньо досліджень, пов'язаних із філософськими аспектами розвитку волонтерства як форми соціальної активності особистості. Волонтерство, як унікальне явище, що базується на ідеях альтруїзму, солідарності та відповідальності, потребує більш ґрунтовного філософського осмислення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. При написанні статті досліджувались публікації українських науковців, присвячені окремим аспектам зазначеної проблематики. Зокрема, М. В. Уйсімбаєва розкриває сутність категорії “соціальна активність”, підкреслює її роль як чинника суспільного розвитку [12]. У публікації С. Чернети теж висвітлено трактування сутності соціальної активності особистості з позиції філософського, психологічного, соціологічного, педагогічного аспектів, а також визначено спільні позиції до розуміння цього поняття [13]. Н. Ковтун у своїй статті аналізує співвідношення понять “активність”, “соціальна активність” та “діяльність” у вітчизняній науковій парадигмі [7]. У дисертації А. М. Котелевець уточнено сутність поняття “соціальна активність”, розкрито проблему розвитку соціальної активності студентів у волонтерській діяльності в закладі вищої освіти, охарактеризовано вплив волонтерської діяльності на розвиток соціальної активності студентів [8]. Науковці В. О. Болотова, Н. О. Ляшенко та Т. М. Байдак характеризують

волонтерську діяльність як один із типів прояву соціальної активності [1].

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні філософського змісту волонтерства як форми соціальної активності особистості.

Виклад основного матеріалу. Волонтерство сьогодні, у період його неймовірного злету в Україні, досліджують в межах соціальної філософії, соціології, психології, педагогіки. Трагування цього феномену в руслі кожної окремої науки має свої особливості. У цій статті зроблено спробу охарактеризувати філософський зміст волонтерства як форми соціальної активності особистості.

Логічно, що для цього варто, перш за все, розглянути сутність соціальної активності. Огляд трактувань цього поняття різними дослідниками показує, що воно розглядається у двох значеннях – як якість та рівень соціальності особистості і як її соціальна діяльність. Так, М. В. Уйсімбаєва визначає соціальну активність як вихідну соціальну якість особистості, яка виявляється у її активному ставленні до суспільства та його проблем [12, с. 248]. Практично аналогічну думку щодо змісту цієї категорії має А. М. Котелевець, яка трактує соціальну активність як “комплексну характеристику особистості, що виявляється в її схильності та здатності до дій, спрямованих на формування та перетворення об’єктивних соціальних умов своєї життєдіяльності відповідно до власних потреб, інтересів і цінностей та на самоствердження в суспільстві” [8, с. 43].

Водночас, на думку В. О. Болотової, Н. О. Ляшенко та Т. М. Байдак, соціальна активність – це “діяльна, мотивована участь індивідів у перетворенні об’єктивних соціальних умов, у такому їх зміненні, яке сприяє більш повному досягненню інтересів та задоволенню потреб суспільства” [1, с. 49]. До подібної позиції схиляється і С. Чернета, яка зазначає, що з філософського погляду соціальну активність слід трактувати як особливий стан діяльності, що характеризується позитивно вираженою стороною, як специфічну форму взаємодії суб’єкта з навколишнім середовищем [13, с. 178].

Грунтовний аналіз співвідношення соціальної активності та діяльності проводить Н. Ковтун, розглядаючи спільні та відмінні риси активності, порівняно з діяльністю. В результаті дослідниці приходять до висновку, що поняття “соціальна активність” є ширшим за обсягом щодо поняття “діяльність” хоча б у тому, що соціальна активність містить як раціональну, так й ірраціональну складові, тоді як “діяльність постає як свідома, цілеспрямована, раціональна, соціально вмотивована активність, спрямована на перетворення світу природи й культури” [7, с. 134].

Два підходи до трактування змісту категорії “соціальна активність” (особистісний та діяльнісний) поєднані у визначенні, наведеному у Великій Українській Енциклопедії, де цей термін визначається як “характеристика способу життєдіяльності соціального суб’єкта, що полягає у свідомій спрямованості його дій на перетворення соціальних умов відповідно до актуальних потреб, інтересів, цілей та ідеалів, у реалізації соціальних ініціатив, участі у вирішенні соціальних проблем, формуванні у себе необхідних соціальних якостей. Соціальна активність виражає рівень соціальних потенцій суб’єкта, його культуру, вміння, знання та навички, здатність охоплювати своєю діяльністю навколишній світ, змінювати його і разом з ним самого себе” [3].

Отже, у науковій літературі існує декілька підходів до трактування суті поняття “соціальна активність особистості”. З одного боку, соціальна активність може розглядатися як соціальна якість, властивість особистості. Вона є проявом усвідомленості, ініціативності, здатності до співпраці та відповідальності. У цьому сенсі соціальна активність відображає рівень моральної та інтелектуальної зрілості людини. Ж.-П. Сартр, говорячи про людську свободу, наголошував, що людина несе відповідальність за свої дії та має обирати спосіб свого існування у світі [11]. Соціальна активність, як якість, є наслідком такого вибору: вона народжується з прагнення особистості бути частиною змін і брати участь у формуванні суспільства.

З іншого боку, соціальна активність може розглядатися як діяльність, що виникає у процесі взаємодії людини з іншими. Тут вона набуває форми конкретних дій: волонтерство, участь у громадських рухах, політична діяльність або соціальні проекти. Соціальна активність у цьому контексті є не стільки внутрішньою якістю, скільки процесом, у якому людина реалізує себе через діяльність.

Взаємозв’язок між цими двома аспектами соціальної активності (внутрішнім і зовнішнім) полягає в наступному. Людина, яка має сильну внутрішню потребу діяти в інтересах суспільства, буде шукати відповідні форми самореалізації. Водночас, досвід соціальної діяльності сприяє формуванню та зміцненню якостей, пов’язаних із соціальною активністю.

У розвиток розуміння соціальної активності зробили значний внесок філософи різних часів, підкреслюючи її важливість як для індивідуальної самореалізації, так і для соціальних перетворень. Так, у працях античних філософів Платона та Аристотеля активна участь у житті поліса вважалася найвищим проявом добродетності. Платон у “Державі” розглядав ідею активної участі громадян у суспільному житті, як основу ідеальної держави, а Аристотель у трактаті “Політика” наголошував на тому, що активна участь у громадському житті сприяє реалізації чеснот і досягненню евдемонії (щасливого, досконалого життя).

У філософії Нового часу соціальна активність аналізується в контексті громадянського суспільства, де людина бере участь у створенні суспільних норм через суспільний договір. Ж.-Ж. Руссо

вважав, що людина досягає своєї справжньої свободи не в ізоляції, а через активну взаємодію з іншими в суспільстві.

У марксистській традиції соціальна активність розглядається як рушійна сила історичного розвитку, а ключовою формою активності називається боротьба за соціальну рівність і перебудову суспільства.

Екзистенціалісти Ж.-П. Сартр та А. Камю вважали, що соціальна активність є проявом автентичності людини, яка усвідомлює абсурдність світу, але продовжує діяти, створюючи сенс у безглуздому [11].

Українські науковці зазначають, що соціальна активність має дві цілі: 1) принесення користі іншим людям чи суспільству загалом; 2) бажання отримати певну користь для себе. При цьому вони пояснюють, що бажання отримати користь для себе не завжди є прагматичним, воно може виявлятися у прагненні здобути певні знання чи досвід, знайти нових друзів, отримати переваги під час працевлаштування або ж конкретну матеріальну винагороду за затрачені зусилля [13].

Визначальними показниками соціальної активності є: прояви ініціативи, самостійність, незалежність, повага до відмінностей, емпатія, рефлексія, комунікабельність, критичність, громадянськість, патріотизм.

Соціальна активність, як філософське поняття, відображає глибинний зв'язок між свободою, свідомістю, творчістю та відповідальністю, формуючи основу для суспільного поступу та самореалізації людини. Значення соціальної активності полягає в тому, що вона є основою для розвитку суспільства, підтримання соціальної рівноваги та вирішення нагальних проблем. Через активну участь у житті суспільства людина реалізує свої потенціали, сприяє прогресу та гармонізації відносин між особистістю і суспільством. Про те, які переваги дає людині соціальна активність (при переході від природного до громадянського стану) Ж.-Ж. Руссо у своїй праці "Про суспільну угоду, або принципи політичного права" пише так: "Але хоча людина в цьому стані позбавляється деяких переваг, котрі мала від природи, натомість вона отримує набагато більші - вдосконалюються і розвиваються її здатності, розширюються її ідеї, стають шляхетнішими її почуття..." [10].

Отже, соціальна активність – це соціальна якість особистості, яка виявляється у її активному ставленні до суспільства; це одна із форм активності людини, яка спрямована на вирішення соціальних проблем; це вмотивована, творча та усвідомлена діяльність, яка задовольняє як суспільні інтереси, так і власні потреби особистості.

Соціологи виділяють декілька форм соціальної активності:

- громадянська активність - участь у виборах, петиціях, мітингах;
- волонтерство - добровільну, соціально спрямовану, неприбуткову діяльність;
- громадські рухи - участь у кампаніях за права людини, екологічну свідомість, гендерну рівність тощо;
- соціальні ініціативи - організація культурних подій, благодійних акцій, освітніх програм.

Волонтерство як форму соціальної активності особистості ми трактуємо у нашому дослідженні як *внутрішню потребу* людини діяти згідно з моральними цінностями і основу на цій потребі *безоплатну, безкорисливу діяльність*, спрямовану на допомогу іншим. Наголосимо, що рушійною силою волонтерства є внутрішня потреба допомогти іншому чи взяти цілеспрямовану участь у житті суспільства.

Волонтерство - це глибокий філософський феномен, що відображає взаємозв'язок особистості та суспільства. Ця форма соціальної активності відкриває простір для осмислення таких фундаментальних понять, як альтруїзм, свобода вибору та сенс життя. Людина, яка присвячує час і зусилля іншим, виходить за межі власного "Я" і долучається до вирішення глобальних або локальних проблем. Це дозволяє їй знайти новий сенс життя, вдосконалювати його, розвивати особистісні якості, професійні навички, когнітивні функції. Філософ-екзистенціаліст Віктор Франкл наголосував на тому, що життя стає осмисленим, коли людина знаходить ціль, більшу за власне "Я". Волонтерство стає таким шляхом, де індивід знаходить себе, допомагаючи іншим.

Трансцендентний характер волонтерства проявляється в його здатності виходити за межі буденності, матеріальних інтересів та егоїстичних мотивів, торкаючись духовних, етичних і суспільних аспектів людського існування. Волонтери діють з альтруїстичних мотивів, віддаючи свій час, ресурси та енергію іншим людям або спільнотам, часто не очікуючи нічого взамін. Це дозволяє їм подолати власні обмеження та розширити світогляд.

На цьому наголошують П. Горінов та Р. Драпушко, зазначаючи, що в процесі здійснення волонтерської діяльності, відбувається соціалізація волонтерів, вони накопичують свій особистий соціальний капітал та підвищують соціальний капітал суспільства. Оволодіваючи загальнолюдськими цінностями та зразками поведінки, волонтер постійно пізнає себе та оцінює свій внутрішній потенціал [2, с. 58]. Процес самопізнання часто приносить глибоке задоволення та почуття причетності до чогось значущого.

Феномен українського волонтерства як форми соціальної активності громадян України вражає своєю масштабністю, глибокою мотивацією, різноманітністю напрямів, інноваційністю та рівнем

соціальної інтеграції (рис. 1).

Рис. 1. Складові феномену українського волонтерства [Джерело: авторська розробка]

Вражаючою складовою українського волонтерства є *масштабність та швидкість мобілізації*. За даними компанії Opendatobot, на кінець листопада 2024 р. кількість офіційно зареєстрованих волонтерів складала 10454 особи, що у 10 разів більше на відповідну дату у 2022 р. (1048 волонтерів). Водночас, в Україні багато волонтерів працюють без реєстрації, ними у 2024 р. було зібрано на допомогу фронту біля 40 млрд. грн., що майже у 5 разів більше, ніж у 2022 р. [9]. До початку повномасштабної війни (січень 2022 р.) в Україні налічувалось лише 320 волонтерів.

Різноманітність напрямків. З початком війни основними формами волонтерської діяльності індивідуальних волонтерів стали: плетіння сіток для маскування; пошук дефіцитного обладнання для армії; збирання продуктів харчування та передача їх військовим; приготування їжі для військових; збір коштів на потреби армії; участь в евакуації населення; збір ліків для передової та госпіталів; збір теплих речей та продуктів першої необхідності для переселенців; забезпечення кормами притулків для тварин та зоопарків [2, с. 114].

Глибока мотивація. За результатами дослідження стану волонтерського руху в Україні, проведеного компанією “Active group” за підтримки посольства США у червні 2023 р., ключовим фактором участі у волонтерській діяльності визначено моральну мотивацію (покликання душі, бажання допомогти іншим, відчуття єдності, потреба в моральній підтримці) [4, с. 26]. Серед інших мотиваційних чинників респондентами називались такі: бажання наблизити Перемогу; наявність близьких у силах оборони України; просте відчуття емпатії до людей, що воюють; нагадування про героїв, які загинули; важливість відчувати себе корисним для інших.

Децентралізованість та самоорганізація. Українське волонтерство унікальне своєю децентралізованістю. Багато ініціатив створюються на місцях, без зовнішнього керування чи бюрократичних процедур. Ця риса особливо яскраво проявилась в роботі волонтерів західних областей України, пов'язаній з евакуацією населення. Внаслідок кооперації сил ініціативних місцевих підприємців та небайдужих містян за 14 днів вдалося евакуювати за кордон більше 1 млн. осіб. В цей період волонтери надавали гуманітарну та медичну допомогу біженцям, здійснювали психологічну підтримку, допомагали зорієнтуватися щодо розкладу поїздів.

Винахідливість та інноваційність. Українські волонтери відзначаються винахідливістю та інноваційністю: вони створюють дрони, ремонтують військову техніку, адаптують цивільні речі для фронту, застосовують сучасні технології для збору коштів.

Наприклад, волонтери з Кременчука розробили прилад “Око”, який дозволяє вести спостереження за військами РФ і коригувати вогонь артилерії на відстані до 8 км. Волонтери з організації “Обманки для фронту Arate” налагодили виробництво різних макетів для ЗСУ, зокрема: літака F-16, автоматичних мінометів, американських радарів Sentinel, терміналів Starlink. Чернівецькі волонтери розробили боеприпаси дистанційного мінування, які в рази дешевші від закордонних та відповідають стандартам НАТО [5].

Соціальна інтеграція. Волонтерство слід також розглядати як форму соціальної інтеграції. Взаємодіючи з іншими, особистість не лише долучається до суспільного життя, а й розвиває емпатію, критичне мислення та здатність до співпраці. Про цю рису українського волонтерства свідчить значна кількість створених волонтерських організацій. Для об'єднання волонтерських організацій та індивідуальних волонтерів зі всієї України у березні 2021 р. Українською Волонтерською Службою, Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та IT-компанією SoftServe за підтримки Міністерства молоді та спорту була запущена Волонтерська Платформа.

Під час війни Платформа стала тим інструментом, який допомагає волонтерам швидко реагувати на запити тих, хто потребує допомоги. На сьогодні Волонтерська Платформа об'єднує **більше 1 млн. користувачів, 1037 організацій** і локальних волонтерських ініціатив та **160**

волонтерських можливостей [6]. Використання цього ресурсу дозволяє швидко налагодити зв'язок між волонтерами та отримувачами допомоги.

Глобальний вплив. Українські волонтери не обмежуються допомогою всередині країни. Вони активно залучають міжнародну підтримку, організують гуманітарні проекти за кордоном і поширюють правду про Україну у світі.

Висновки. Таким чином, волонтерство як форма соціальної активності має глибокий філософський зміст. Воно є не лише способом допомоги іншим, а й шляхом до самопізнання, побудови гармонійних відносин із суспільством і пошуку сенсу життя. Через цю діяльність людина реалізує себе як моральну істоту, утверджуючи цінності добра, свободи та відповідальності. Волонтерство підкреслює, що сенс життя розкривається через служіння іншим і творення добра, яке залишає слід у світі.

Список використаної літератури:

1. Болотова, ВО, Ляшенко, НО & Байдак, ТМ 2018, 'Волонтерська діяльність в Україні як вид соціальної активності', *Грані*, Том 21, № 9, с. 47-57.
2. Горінов, П & Драпушко, Р 2022, *Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження*. Монографія, Київ : *Державний інститут сімейної та молодіжної політики*, 240 с.
3. Електронна версія "Великої української енциклопедії" 2015-2024, *Активність соціальна*. Доступно : <https://vue.gov.ua/Активність_соціальна>. [2 Січень 2025].
4. Єременко, А & Безрукова, О 2023, 'Характеристика волонтерського руху та мотивація волонтерів в умовах російсько-української війни (за результатами якісного дослідження)', *Соціологічні студії*, № 2, с. 26-37.
5. *Волонтери на Полтавщині створили пристрій на основі електронного мікроскопа для стеження за російською армією (n.d.)*. Доступно : <<https://dev.ua/news/oko-saurona-stezhytyme-za-rosiianamy-1731320281>>. [2 Січень 2025].
6. *Волонтерська Платформа : матеріали веб-сайту (n.d.)*. Доступно : <<https://platforma.volunteer.country/>>. [2 Січень 2025].
7. Ковтун, Н 2014, 'До проблеми визначення поняття "соціальна активність"', *Українська полоністика*, Вип. 11, с. 129-137.
8. Котелевцев, АМ 2024, *Розвиток соціальної активності студентів у волонтерській діяльності*. Дисертація доктора філософії, Київ : *Київський столичний університет імені Бориса Грінченка*, 212 с.
9. *Реєстр волонтерів виріс у 1,5 рази цьогоріч 2024*. Доступно : <<https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-2024>>. [2 Січень 2025].
10. Руссо, Жан-Жак 2001, *Про суспільну угоду, або принципи політичного права*, пер. з фр. та ком. О. Хома, Київ : *Port-Royal*, 349 с.
11. Сартр, Ж-П 2001, *Буття і ніщо: нарис феноменологічної онтології*, пер. В. Лях, П. Тарашук. Київ : *Видавництво Соломії Павличко "Основи"*, 855 с.
12. Уйсімбаєва, М 2014, 'Соціальна активність особистості як чинник суспільного розвитку', *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 132, с. 247-250.
13. Чернета, С 2015, 'Соціальна активність особистості як умова розвитку сучасного українського суспільства', *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*, № 1, с. 177-180.

References:

1. Bolotova, VO, Liashenko, NO & Baidak, TM 2018, 'Volonterska diialnist v Ukraini yak vyd sotsialnoi aktyvnosti (Volunteering in Ukraine as a type of social activity)', *Hrani*, Tom 21, № 9, s. 47-57.
2. Horinov, P & Drapushko, R 2022, *Volonterska diialnist v Ukraini: sotsialno-pravove doslidzhennia (Volunteer activity in Ukraine: a socio-legal study)*. Monohrafiia, Kyiv : *Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky*, 240 s.
3. *Elektronna versiia "Velykoi ukrainskoi entsyklopedii" (Electronic version of the "Great Ukrainian Encyclopaedia") 2015-2024*, Aktyvnist sotsialna. Dostupno : <https://vue.gov.ua/Aktyvnist_sotsialna>. [2 Sichen 2025].
4. Ieremenko, A & Bezrukova, O 2023, 'Kharakterystyka volonterskoho rukhu ta motyvatsiia volonteriv v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny (za rezultatamy yakisnoho doslidzhennia) (Characteristics of the volunteer movement and motivation of volunteers in the context of the Russian-Ukrainian war (based on the results of a qualitative study))', *Sotsiologichni studii*, № 2, s. 26-37.
5. *Volontery na Poltavshchyni stvoryly prystrii na osnovi elektronnoho mikroskopa dlia stezhennia za rosiiskoiu armieiu (Volunteers in Poltava region have created a device based on an electron microscope to monitor the Russian army) (n.d.)*. Dostupno : <<https://dev.ua/news/oko-saurona-stezhytyme-za-rosiianamy-1731320281>>. [2 Sichen 2025].
6. *Volonterska Platforma : materialy veb-saitu (Volunteer Platform: website materials) (n.d.)*. Dostupno : <<https://platforma.volunteer.country/>>. [2 Sichen 2025].
7. Kovtun, N 2014, 'Do problemy vyznachennia poniattia "sotsialna aktyvnist" (To the problem of defining the concept of "social activity")', *Ukrainska polonistyka*, Vyp. 11, s. 129-137.
8. Kotelevets, AM 2024, *Rozvytok sotsialnoi aktyvnosti studentiv u volonterskii diialnosti (Development of students' social activity in volunteering)*. Dysertatsiia doktora filosofii, Kyiv : *Kyivskiy stolychnyi universytet imeni Borysa Hrinchenka*, 212 s.
9. *Reiestr volonteriv vyris u 1,5 razy tshorich (The register of volunteers has grown 1.5 times this year) 2024*. Dostupno : <<https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-2024>>. [2 Sichen 2025].
10. Russo, Zhan-Zhak 2001, *Pro suspilnu uhodu, abo pryntsypy politychnoho prava (On the Social Contract, or Principles of Political Law)*, per. z fr. ta kom. O. Khoma, Kyiv : *Port-Royal*, 349 s.

11. Sartr, Zh-P 2001, *Buttia i nishcho: narys fenomenolohichnoi ontolohii (Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology)*, per. V. Liakh, P. Tarashchuk. Kyiv : Vydavnytstvo Solomii Pavlychko "Osnovy", 855 s.
12. Uisimbaieva, M 2014, 'Sotsialna aktyvnist osobystosti yak chynnyk suspilnoho rozvytku (Social activity of the individual as a factor of social development)', *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky*, Vyr. 132, s. 247-250.
13. Cherneta, S 2015, 'Sotsialna aktyvnist osobystosti yak umova rozvytku suchasnoho ukrainskoho suspilstva (Social activity of a personality as a condition for the development of modern Ukrainian society)', *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Pedahohichni nauky*, № 1, c. 177-180.

Прорецензовано / Reviewed

20.01.2025

Рекомендовано до друку / Recommended for publication

4.02.2025

DOI 10.33930/ed.2019.5007.52(1-2)-5

УДК 1:17:17:005.44

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЛІДЕРСТВА

О. С. Гльоза

Анотація.

Актуальність теми дослідження зумовлена зростаючою роллю лідерів у сучасному суспільстві, особливо в умовах швидких змін і глобалізаційних процесів. Лідерство є ключовим фактором ефективного управління, прийняття рішень та мотивації, що робить його дослідження важливим для різних сфер діяльності – від бізнесу до державного управління. Водночас існує велика кількість підходів до визначення природи лідерства, що потребує їхньої систематизації та осмислення. Методологічна база вивчення цього феномену також продовжує розвиватися, поєднуючи міждисциплінарні підходи та новітні дослідницькі методи. Оскільки лідерство є динамічним явищем, що змінюється відповідно до соціокультурного контексту, його теоретичне осмислення має важливе значення для розробки ефективних моделей лідерської поведінки.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростаючої невизначеності українське суспільство потребує лідерів, які здатні не лише брати на себе відповідальність, але й передбачати майбутнє, критично оцінювати ситуацію, знаходити креативні рішення, будувати партнерські стосунки та досягати високих результатів у командній роботі. Модернізація освіти, армії та економіки країни вимагає нових підходів до лідерства і змінює уявлення про необхідні якості лідера. У цьому контексті особливого значення набуває філософське осмислення лідерства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній філософії феномен лідерства досліджували і продовжують розвивати Б. Аволіо та Б. Басс, Дж. Антонакіс і Д. Убанкс, К. Арджиріс, Р. Блейк і Дж. Моутон, Дж. Гарднер, Р. Грінліф, Б. Джордж, Д. Мак-Грегор, Дж. Скуллер, Ф. Фідлер, С. Фрідмен, та ін. Окремі аспекти проблематики лідерства знайшли відображення також в дослідженнях вітчизняних науковців, таких як І. Гриценко, В. Гошовська та С. Головащенко, М. Логунова та інші.

Постановка завдання. Дослідження теоретико-методологічних засад феномену лідерства, його основних концепцій та еволюції в науковій думці, а також систематизація існуючих підходів до визначення лідерства, його ключових характеристик та ролі в управлінських процесах.

Виклад основного матеріалу. Лідерство є багатовимірним феноменом, який поєднує особистісні якості, соціальні взаємодії та управлінські підходи. Існуючі теорії лідерства можна систематизувати за класичними, поведінковими, ситуаційними та сучасними підходами, що включають трансформаційне та етичне лідерство. Важливим аспектом є філософське осмислення лідерства як особистісної практики та як наукової дисципліни з власними методологічними принципами. Лідер не лише формує візію та спрямовує послідовників, а й відіграє ключову роль у прийнятті рішень та розвитку організації. Ефективне лідерство базується на когнітивних підходах, стратегічному мисленні та гнучкому адаптуванні до змінних умов середовища.

Висновки. Лідерство є складним багатовимірним феноменом, що поєднує особистісні якості, соціальні взаємодії та управлінські підходи. Його ефективність залежить від здатності лідера до адаптації, стратегічного мислення та врахування соціального контексту.

Ключові слова: лідерство, теорії лідерства, філософія лідерства, лідерські компетенції.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF LEADERSHIP

Oleksandr Gloza

Abstract.

Urgency of the research. The relevance of the research topic is driven by the growing role of leaders in modern society, especially in the context of rapid changes and globalization processes. Leadership is a key factor in effective management, decision-making process, and motivation, which makes its study essential for various fields—from